

УДК 81'25:8 11.111'367+811.161.2'367
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-1-13>

ВИКОРИСТАННЯ ПАРАЛЕЛЬНОГО КОРПУСУ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ФОРМ МИНУЛОГО ЧАСУ В ТЕКСТАХ ПЕРЕКЛАДІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Калініченко Тетяна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри романської філології
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*
bordo778899@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7672-5858

Метою є аналіз форм минулого часу в текстах перекладів з англійської мови українською в офіційно-діловій документації в паралельному корпусі. Об'єктом статті є форми минулого часу в паралельному двомовному корпусі в офіційно-ділових паперах ООН в Україні. Предметом статті є фактори, які впливають на переклад форм минулого часу в текстах перекладів з англійської мови українською.

Методи. Методика дослідження зумовлена метою і завданнями. У статті використано компаративний аналіз – він був залучений із метою виявлення спільних ознак англійських і українських текстів офіційно-ділової документації; порівняльно-перекладознавчий аналіз послуговував порівнянню текстів двома мовами (англійській і українській) з метою встановлення їх адекватності й еквівалентності; описовий метод спрямовано на висвітлення особливостей лексичних одиниць оригіналу і перекладу.

Результати. Щоб здійснити дослідження, складено паралельний двомовний корпус, який включає тексти офіційно-ділових паперів ООН в Україні, тобто це є матеріал дослідження. Проаналізовано, як можуть передаватися дієслівні форми минулого часу в корпусі в текстах перекладу з англійської мови українською. З'ясовано, що за кількісними підрахунками в текстах перекладу корпусу форма *Past Indefinite* була перекладена формою звичайного минулого часу недоконаного виду (32%), форма *Past Continuous* була передана звичайним минулим часом недоконаного виду (25%), форма *Past Perfect* була перекладена формою звичайного минулого часу недоконаного виду (20%), форма *Present Perfect* була передана звичайним минулим часом доконаного виду (23%).

Висновки. Було зроблено зіставний аналіз форм минулого часу в текстах перекладів з англійської мови українською в офіційно-діловій документації в паралельному корпусі. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що найчастіше чотири види-часові форми англійської мови передаються українською однією формою звичайного минулого часу. Форма *Past Indefinite* була перекладена звичайним минулим часом недоконаного виду, *Past Continuous* передається звичайним минулим часом недоконаного виду, *Past Perfect* перекладається формою звичайного минулого часу недоконаного виду, *Present Perfect* була передана звичайним минулим часом доконаного виду. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення форм теперішнього і майбутнього часу в текстах перекладів двомовних корпусів.

Ключові слова: текст оригіналу, перекладознавство, мовна одиниця, адекватність, еквівалентність.

USE OF THE PARALLEL CORPUS FOR THE EXAMINATION OF PAST FORMS IN THE TEXTS OF THE TRANSLATIONS FROM ENGLISH TO UKRAINIAN IN OFFICIAL BUSINESS DOCUMENTATION

Kalinichenko Tetiana Mykolayivna,
PhD in Pedagogical Sciences,
Lecturer at the Department of Romance Philology
G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
bordo778899@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7672-5858

The purpose is to analyze the forms of the past tense in the texts of translations from English into Ukrainian in official business documentation in a parallel corpus. The object of the article is forms of the past tense in a parallel bilingual corpus in official business papers of the UN in Ukraine. The subject of the article is the factors that influence the translation of forms of the past tense in the texts of translations from English into Ukrainian of the corpus.

Methods. Research methodology is determined by the purpose and objectives. Comparative analysis has been used in the article: it has been involved to identify common features of the texts of official business documents in English

and Ukrainian; comparative and translation studies analysis has served to compare the texts in two languages (English and Ukrainian) in order to establish their adequacy and equivalence; descriptive method is aimed at highlighting the features of lexical units of the original and translation.

Results. In order to carry out the research, a parallel bilingual corpus has been drawn up, which included the texts of the official business papers of the UN in Ukraine, that is the material of the study. It has been analyzed how the verb forms of the past tense in the corpus can be transmitted in the texts of the translation from English into Ukrainian. It has been found that by quantitative calculations in the texts of translation of the corpus, the Past Indefinite form has been translated as the past simple tense of the imperfective aspect (32%), the Past Continuous form has been translated as the past simple tense of the imperfective aspect (25%), the Past Perfect form has been translated as the past simple tense of the imperfective aspect (20%), Present Perfect form has been transmitted as the past simple tense of the perfective aspect (23%).

Conclusions. A comparative analysis of the forms of the past tense has been made in the texts of translations from English into Ukrainian in the official business documentation in the parallel corpus. The conducted research allows to state that most often four aspect and tense forms of English are transmitted into Ukrainian as one form of the past simple tense. The Past Indefinite form has been translated as the past simple tense of the imperfective aspect, Past Continuous has been transmitted as the past simple tense of the imperfective aspect, Past Perfect has been translated as the past simple tense of the imperfective aspect, Present Perfect has been transmitted as the past simple tense of the perfective aspect. A promising area of further research is to study the forms of present and future tenses in the texts of translations of bilingual corpora.

Key words: original text, translation studies, language unit, adequacy, equivalence.

Вступ

У статті йдеться про корпусний метод, який використовується в перекладознавстві для вивчення різних явищ, пов'язаних із перекладом. Підхід за допомогою корпусу існує давно. Корпусами почали користуватися в лексикографії, щоб створювати словники, починаючи з кінця XVIII ст. (Kenny, 2001: 24–25). Спочатку користувалися корпусами в паперовому варіанті, але така робота займала багато часу. Коли з'явилися комп'ютери, обробка корпусів тексту стала простішою і більш швидкою. Підхід за допомогою корпусу став широко використовуватись лінгвістами, котрі розробили свою методику, яка була пізніше взята на озброєння спеціалістами у перекладознавстві.

Метою статті є аналіз форм минулого часу в текстах перекладів з англійської мови українською в офіційно-діловій документації в паралельному корпусі. Методика дослідження зумовлена метою і завданнями. У статті використано компаративний і порівняльно-перекладознавчий аналізи, дескриптивний метод. Об'єктом статті є форми минулого часу в паралельному двомовному корпусі в офіційно-ділових паперах ООН в Україні. Предметом статті є фактори, які впливають на переклад форм минулого часу в текстах перекладів з англійської мови українською.

Розділ 1

УВперше використання корпусу в перекладознавчих дослідженнях було запропоновано М. Бейкер (Baker, 1993). Авторка писала, що великі корпуси дадуть теоретикам із питань перекладу унікальну можливість спостерігати

об'єкт дослідження й аналізувати те, що відрізняє його від іншого об'єкта такого, як мова загалом. Це також дозволить краще дослідити принципи, які регулюють переклад та обмеження, в яких він перебуває (Baker, 1993: 234).

З розвитком підходу за допомогою корпусу в перекладознавстві починають вивчати мову перекладачів, т. зв. «третій код» (Frawley, 1984). Сам переклад є по своїй суті третім кодом, якщо оригінал порівняти з матрицею, він є підкодом кожного з кодів, що беруть участь у перекладі (Frawley, 1984: 168).

Разом зі зростаючим інтересом до дескриптивної теорії лінгвісти почали вивчати мову перекладачів, яка є єдиною системою з цією мовою згідно з думкою прихильників теорії. Мова перекладу вважається унікальною мовою, своєрідним компромісом між вихідною і цільовою мовами (Baker, 1998: 3).

Г. Турі (Toury, 2004), М. Бейкер (Baker, 1993, 1998), Д. Кенні (Kenny, 2001), Л. Оверас (Øverås, 1998) пишуть про універсалії, які можна знайти в перекладених текстах. Універсальні особливості перекладу є особливостями, які спостерігаються в перекладених текстах, а не в оригінальних висловлюваннях, але самі мовні системи не втручаються (Baker, 1993: 243).

Говорячи про універсальність, дослідники також згадують про норми перекладу, пов'язані з історичним періодом, соціальними умовами і культурними особливостями суспільства, в якому відбувається переклад. За Д. Кенні, відмінність між явищами, яка може бути пояснена нормами й універсаліями, не є дуже зрозумілою (Kenny, 2001: 53). Тим

не менш, дослідниця намагається пояснити різницю між двома поняттями, кажучи, що універсалії не є тільки нормами, які не дозволяють ніяких відхилень. Вони відносяться швидше до когнітивних факторів, а не до соціальних (Kennу, 2001: 53).

Найбільш поширені тенденції, які характеризують третій код, – спрощення, експлікація і стандартизація. Сьогодні електронний корпус є розповсюдженим способом їх дослідження. Експерименти, засновані на підході за допомогою корпусу, описали М. Бейкер (Baker, 1998), С. Лавіоза (Laviosa, 1998), Д. Кенні (Kennу, 2001) і Л. Оверас (Øverås, 1998). Л. Оверас дослідила тенденцію до експлікації, яка є особливістю перекладених текстів. Дослідниця побудувала корпус з оригінальних текстів норвезькою мовою і перекладами англійською і навпаки. Вона проаналізувала експлікацію й імплікацію і довела, що експлікація у перекладі є універсальною тенденцією в її корпусі (Øverås, 1998). М. Бейкер (1998) підкреслює можливість, які підхід за допомогою корпусу дає для розвитку творчого потенціалу. Наприклад, можливо вивчати довжину фраз або дослідити закономірності, відсутність яких вказує на недостатній творчий резерв тексту (Baker, 1998: 5).

Є різні думки стосовно перспектив користування мовними технологіями в перекладознавстві. Т. Германс вказує на недоліки підходу, пов'язаного з кількісною обробкою текстів. За його словами, така обробка може дати певну інформацію про їх мовні особливості, але нічого не скаже про їх стан, тобто неможливо визначити, чи переклади пов'язані з певним часом у певній культурі (Hermans, 1999: 93–94).

М. Тіможко, навпаки, бачить багато перспектив у дослідженнях за допомогою корпусу, тому що вони дозволяють проаналізувати велику кількість даних за короткий термін. Перевага цього підходу в тому, що він дозволяє збирати інформацію і створювати бази даних на основі різних культур, які є доступними у цілому світі (Tymoszko, 1998: 1). Ми дотримуємося думки І. Мейсон (Mason, 2001) і К. Малмкжер (Malmkjær, 1998), за якою потрібно користуватися одночасно якісним і кількісним методами, щоб отримати дійсні результати.

Розділ 2

Щоб здійснити наше дослідження, ми складаємо паралельний двомовний корпус, який включає тексти офіційно-ділових паперів

ООН в Україні, тобто це є матеріал дослідження. Ми аналізуємо, як можуть передаватися дієслівні форми минулого часу в корпусі в текстах перекладу з англійської мови українською. За кількісними підрахунками в текстах перекладу нашого корпусу форма Past Indefinite була перекладена формою звичайного минулого часу недоконаного виду (32%), форма Past Continuous була передана звичайним минулим часом недоконаного виду (25%), форма Past Perfect була перекладена формою звичайного минулого часу недоконаного виду (20%), форма Present Perfect була передана звичайним минулим часом доконаного виду (23%).

Минулий час в українській мові може передаватися двома формами минулого часу, а найчастіше однією формою – звичайного минулого, в англійській мові ці форми передаються чотирма видо-часовими формами. Найчастіше теперішній доконаний час (Present Perfect), тобто п'ята видо-часова форма в англійській мові також передається в українській мові формою минулого часу (Жлуктенко, 1960: 82).

Минулий час загального виду, або «минулий неозначений» (Past Indefinite), означає дію, яка відбулася в такий період часу, який виключає момент мовлення. Ця дієслівна форма широко вживається в розповідях, де вона передає послідовні, пов'язані між собою у часі події. У прикладі 1 з корпусу, що аналізується в тексті перекладу (далі – ТП), вживається форма Past Indefinite «stayed», яка перекладається в тексті оригіналу (далі – ТО) формою звичайного минулого часу недоконаного виду «утримувалося».

Приклад 1: *The Committee further notes with utmost concern that the Parliamentary Commissioner for Human Rights refers to these schools as «special juvenile remand institutions» and that more than 1,000 children stayed in such institutions (19 in 2010) (UN Committee on the Rights of the Child, 2011).*

З величезним занепокоєнням Комітет посилається на слова Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, яка назвала ці школи «спеціальними приймальниками-розподільниками для дітей», і що у таких закладах (у 2010 році їх було 19) утримувалося понад 1 000 дітей (Комітет ООН з прав дитини, 2011).

Минулий час тривалого виду, або «минулий тривалий» Past Continuous, підкреслює процесуальність дії, її конкретний характер. Він звичайно показує одночасний перебіг дії

з дією іншого або з якимось певним моментом у минулому. Цю дієслівну форму можна порівняти з українським минулим часом дієслів недоконаного виду, але останній має ширше значення, яке не обмежується одночасністю або конкретністю дії (Жлуктенко, 1960: 82). У прикладі 2 з корпусу в ТП вживається форма Past Continuous «was falling», яка перекладається в ТО також формою звичайного минулого часу недоконаного виду «зменшувалася».

Приклад 2: *The proportion of tobacco taxes in total tax revenue in 2007 was falling despite the increase in tobacco production (Tobacco Control in Ukraine, 2009: 45).*

Останніми роками частка тютюнових акцизів в загальних податкових надходженнях до державного бюджету зменшувалася, незважаючи на зростання виробництва тютюнових виробів (Контроль над тютюном в Україні, 2009: 44).

Із двох відносних минулих часів в англійській мові більш поширений т. зв. минулий перфектний час (Past Perfect), який показує, що дія відбулася раніше за іншу минулу дію або раніше за певний момент у минулому. Характерною ознакою цієї часової форми є те, що вона передає завершеність дії, її закінченість до певного моменту (Жлуктенко, 1960: 82). У прикладі 3, взятому з корпусу в ТП вживається форма Past Perfect «had never received», яка перекладається в ТО формою звичайного минулого часу недоконаного виду «не порушував». Можна зрозуміти тільки з контексту, що дія цього дієслова відбувалася раніше, ніж дія дієслова головного речення.

Приклад 3: *On the other hand, during the national tobacco use survey, 69% of smokers reported that they had never received any such intervention from a health professional (Tobacco Control in Ukraine, 2009: 22).*

З іншого боку, при загальнонаціональному опитуванні 69% курців повідомили, що жоден працівник системи охорони здоров'я не порушував з ними питання щодо припинення куріння (Контроль над тютюном в Україні, 2009: 11).

Відносний минулий час – минулий перфектно-тривалий (Past Perfect Continuous) передає перебіг дії від її початку до кінця в минулому, точка початку такої дії вказана і відбулася раніше за певний момент минулого, навколо якого зосереджувалася дія. Ця дієслівна форма вживається рідко (Жлуктенко, 1960: 82). Цей факт підтверджується відсутністю цього часу у досліджуваних текстах.

Теперішній перфектний час (Present Perfect) передає дію, яка відбулася в минулому, але її наслідки наявні в теперішньому, причому на цих наслідках саме й зосереджена увага співрозмовника (Жлуктенко, 1960: 82). У прикладах 4 і 5 з корпусу, що аналізується, в ТП вживається форма Present Perfect «have yielded» і «has not yet been established», яка перекладається в ТО формою звичайного минулого часу доконаного виду «дало» і «досі не було встановлено».

Приклад 4: *The Committee welcomes efforts by the State party to implement the Committee's concluding observations on the State party's previous report (CRC/C/15/Add.191, 2002) and on the initial report under the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography (CRC/C/OPSC/UKR/CO/1, 2007) which have yielded positive results (UN Committee on the Rights of the Child, 2011).*

Комітет вітає зусилля Держави-учасниці, спрямовані на впровадження Заключних спостережень до попередньої доповіді Держави-учасниці (CRC/C/15/Add.191, 2002) та до першої доповіді відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (CRC/C/OPSC/UKR/CO/1, 2007), що дало позитивні результати (Комітет ООН з прав дитини, 2011).

Приклад 5: *The Committee also reiterates its concern (CRC/C/15/Add.191, para. 25) that a clear legal minimum age for sexual consent has not yet been established (UN Committee on the Rights of the Child, 2011).*

Комітет повторно висловлює своє занепокоєння (CRC/C/15/Add.191, пункт 25) тим, що в країні досі не було встановлено чіткого мінімального віку статевого повноліття (Комітет ООН з прав дитини, 2011).

Висновки

Зробивши зіставний аналіз форм минулого часу в текстах перекладів з англійської мови українською в офіційно-діловій документації в паралельному корпусі, можна побачити, що найчастіше чотири види-часові форми англійської мови передаються українською однією формою звичайного минулого часу. Форма Past Indefinite була перекладена звичайним минулим часом недоконаного виду, Past Continuous передається звичайним минулим часом недоконаного виду, Past Perfect перекладається формою звичайного минулого часу недоконаного виду, Present Perfect була передана звичайним минулим часом доконаного

виду. Перспективним напрямком подальших досліджень є вивчення форм теперішнього і майбутнього часу в текстах перекладів двомовних корпусів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жлуктенко Ю.О. Порівняльна граматики англійської та української мов. Київ : Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1960. 161 с.
2. Комітет ООН з прав дитини. Заключні спостереження: Україна. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) Представництво в Україні. Організація Об'єднаних Націй в Україні, 2011. 37 с.
3. Контроль над тютюном в Україні. Національний звіт. Міністерство охорони здоров'я України, 2009. 127 с.
4. Baker M. Corpus linguistics and Translation studies. Implications and applications, dans Baker M. et coll. *Text and Technology*. Amsterdam : John Benjamins, 1993. P. 233–250.
5. Baker M. Réexplorer la langue de la traduction: une approche par corpus. *Meta : journal des traducteurs*. 1998. Vol. 43, № 4. P. 480–485.
6. Frawley W. Translation. Literary, Linguistic & Philosophical Perspectives. Newark, Delaware : University of Delaware Press, 1984. 218 p.
7. Hermans T. Translation in systems : descriptive and systemic approaches explained. Manchester : St. Jerome, 1999. 195 p.
8. Kenny D. Lexis and Creativity in Translation: A Corpus-based Study. Manchester : St. Jerome Publishing, 2001. 254 p.
9. Laviosa S. The Corpus-based Approach: A New Paradigm in Translation Studies. *Meta : journal des traducteurs*. 1998. Vol. 43. № 4. P. 474–479.
10. Malmkjær K. Love thy Neighbour: Will Parallel Corpora Endear Linguists to Translators? *Meta : journal des traducteurs*. 1998. Vol. 43. № 4. P. 534–541.
11. Mason I. Translator behaviour and language usage: some constraints on contrastive studies. *Hermes – Journal of Linguistics*. 2001. Vol. 26. P. 65–80.
12. Øverås L. In Search of the Third Code. *Meta : journal des traducteurs*. 1998. Vol. 43. № 4. P. 557–570.
13. Tobacco Control in Ukraine. The National report. Ministry of Health of Ukraine, 2009. 122 p.
14. Toury G. Probabilistic explanations in translation studies : Welcome as they are, would they qualify as universals? In Anna Mauranen and Pekka Kujamäki (eds). *Translation Universals. Do They Exist?* Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins, 2004. P. 15–32.
15. Tymoczko M. Computerized Corpora and the Future of Translation Studies. *Meta : journal des traducteurs*. 1998. Vol. 43. № 4. P. 652–660.
16. UN Committee on the Rights of the Child. Concluding Observations: Ukraine. UNICEF Ukraine. United Nations Office in Ukraine. 2011. 33 p.

REFERENCES:

1. Zhluktenko U.O. (1960). Porivnyalna hramatyka anhliyskoyi ta ukrayinskoyi mov [Comparative Grammar of English and Ukrainian]. Kyiv : Derzhavne uchbovo-pedahohichne vydavnytstvo "Radyanska shkola". 161 s.
2. Komitet OON z prav dytyny [UN Committee on the Rights of the Child]. (2011). Zaklyuchni sposterezhennya: Ukrayina [Concluding Observations: Ukraine]. Dytyachyy fond OON (YUNISEF) Predstavnytstvo v Ukrayini [United Nations Children's Fund (UNICEF) Representation in Ukraine]. Orhanizatsiya Obyednanykh Natsiy v Ukrayini [United Nations in Ukraine]. 37 s.
3. Kontrol nad tyutyunom v Ukrayini [Tobacco Control in Ukraine]. (2009). Natsionalnyy zvit [National report]. Ministerstvo okhorony zdorovya Ukrayiny [Ministry of Health of Ukraine]. 127 s.
4. Baker M. (1993). Corpus linguistics and Translation studies. Implications and applications, dans Baker M. et coll. *Text and Technology*. Amsterdam : John Benjamins. P. 233–250.
5. Baker M. (1998). Réexplorer la langue de la traduction : une approche par corpus. *Meta : journal des traducteurs*. Vol. 43, № 4. P. 480–485.
6. Frawley W. (1984). Translation. Literary, Linguistic & Philosophical Perspectives. Newark, Delaware : University of Delaware Press. 218 p.
7. Hermans T. (1999). Translation in systems: descriptive and systemic approaches explained. Manchester : St. Jerome. 195 p.
8. Kenny D. (2001). Lexis and Creativity in Translation: A Corpus-based Study. Manchester : St. Jerome Publishing. 254 p.
9. Laviosa S. (1998). The Corpus-based Approach: A New Paradigm in Translation Studies. *Meta : journal des traducteurs*. Vol. 43. № 4. P. 474–479.
10. Malmkjær K. (1998). Love thy Neighbour: Will Parallel Corpora Endear Linguists to Translators? *Meta : journal des traducteurs*. Vol. 43. № 4. P. 534–541.
11. Mason I. (2001). Translator behaviour and language usage: some constraints on contrastive studies. *Hermes – Journal of Linguistics*. Vol. 26. P. 65–80.
12. Øverås L. (1998). In Search of the Third Code. *Meta : journal des traducteurs*. Vol. 43, № 4, p. 557–570.
13. Tobacco Control in Ukraine. (2009). The National report. Ministry of Health of Ukraine. 122 p.
14. Toury G. (2004). Probabilistic explanations in translation studies: Welcome as they are, would they qualify as universals? In Anna Mauranen and Pekka Kujamäki (eds). *Translation Universals. Do They Exist?* Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins. P. 15–32.
15. Tymoczko M. (1998). Computerized Corpora and the Future of Translation Studies. *Meta : journal des traducteurs*. Vol. 43. № 4. P. 652–660.
16. UN Committee on the Rights of the Child. Concluding Observations: Ukraine. (2011). UNICEF Ukraine. United Nations Office in Ukraine. 33 p.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2020.
The article was received March 2, 2020.